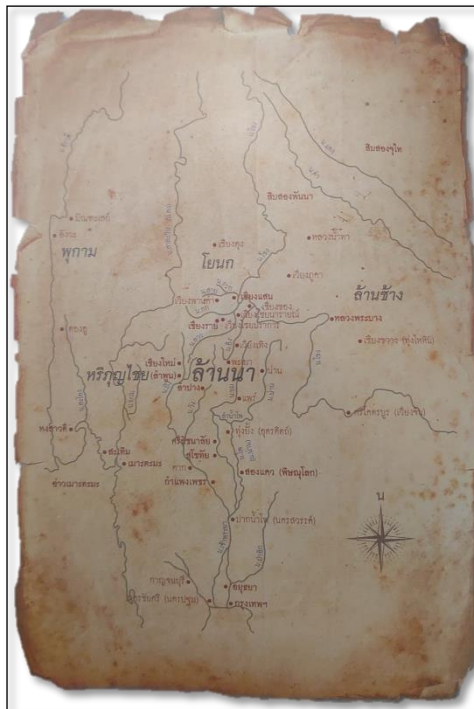

เงินไซซี: เงินจีนบนแผ่นดินล้านนา

นางสาวสุภาวดี จันทร์ทิพย์*

บริเวณภาคเหนือของไทยในปัจจุบันเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนามีเนื้อที่ครอบคลุมถึงจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และ น่านในปัจจุบัน อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๔ เป็นศูนย์กลางทางการค้าทั้งทางบกและทางน้ำที่สำคัญ ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ การดำรงชีวิตของผู้คนที่สงบร่มเย็นภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ที่ชอบด้วยทศพิธราชธรรม มีการเจริญสัมพันธ์ไมตรีและดำเนินนโยบายทางการค้าที่ชาญฉลาดกับอาณาจักรข้างเคียง

อาณาจักรล้านนาถือเป็นยุคร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งต่อมาผนวกเข้ากับอาณาจักรอยุธยา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า อาณาจักรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การค้า ตลอดจนการเผยแผ่ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ลักษณะการค้าของอาณาจักรล้านนาเป็นการค้าทางบก มีกองคาราวานจากยูนนานของประเทศจีน และจากรัฐฉานของประเทศพม่าเดินทางเข้ามาค้าขายยังดินแดนแถบนี้ โดยเฉพาะกับกลุ่มชนทางภาคเหนือของไทยมานานแล้วอย่างน้อย ๕๐๐ ปีก่อนการสถาปนานครเชียงใหม่^๑

ภาพที่ ๑ แผนที่อาณาจักรล้านนา
ที่มา: หนังสือเงินตราล้านนา

* ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ ฝ่ายพิพิธภัณฑ์เหรียญ ส่วนจัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน สำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน กรมธนารักษ์

^๑ กรมธนารักษ์. วัฒนธรรมการเงินตราไทย. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ จำกัด, ๒๕๔๕. หน้า ๒๘

อาณาจักรล้านนาได้ผลิตเงินตรามาตรฐานขึ้นใช้ในระบบเศรษฐกิจสำหรับซื้อขายจ่ายทอง เพื่อการค้าขายของประชาชนในท้องถิ่น และเพื่อการค้ำระหว่างอาณาจักร รูปแบบของเงินตราล้านนาได้ผ่านความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาจนเกิดเป็นมาตรฐานและเป็นเอกลักษณ์ เช่น เงินกำไล เงินเจียง เงินดอกไม้ และเงินธูป นอกจากนี้เงินตราท้องถิ่นของอาณาจักรล้านนาแล้วยังพบเงินตราของชนชาติต่าง ๆ หลายชนิดในดินแดนของอาณาจักรล้านนา โดยเงินตราท้องถิ่นเหล่านี้ช่วยสะท้อนให้เห็นความสำคัญของอาณาจักรล้านนาในฐานะจุดศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญของแผ่นดินตอนใน นอกจากนี้ยังมีเงินตราอีกชนิดหนึ่งซึ่งถึงแม้จะไม่ใช่เงินที่ทำขึ้นในท้องถิ่นนั้นแต่ก็ได้รับการยอมรับและใช้เป็นสื่อกลางในการค้าขายในอาณาจักรล้านนาเป็นเวลานานมาแล้ว เงินชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดจากประเทศจีนรู้จักกันในนามของ “เงินไซซี”

ภาพที่ ๒ เงินตราล้านนา
ที่มา: พิพิธภัณฑ์สำนักงานภาคเหนือ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ความหมายและลักษณะของเงินไซซี

คำว่า “ไซซี” เป็นภาษาจีน แปลว่าไหมละเอียด ที่เรียกเงินแท่งว่าเงินไซซีก็เป็นการเปรียบกับโลหะทองหรือเงินที่ถูกหลอมจนเหลวและไหลเป็นสายลงในแม่พิมพ์มองดูคล้ายสายไหมนั่นเอง^๒

“...เงินแท่ง เงินก้อนของจีน เราเรียกเงินมุ่น มุ่นเป็นภาษาจีน แปลว่า ละเอียด มีความหมายถึงเนื้อเงินที่มีความบริสุทธิ์สูงมาก แต่ชาวตะวันตกเรียกว่า เงินไซซี (Sey cee) ไซซี ก็เป็นภาษาจีนเช่นเดียวกับมุ่น แต่ออกสำเนียงเป็นภาษากวางตุ้ง แปลว่า ไหมละเอียด มีความหมายเป็นนัยว่าเป็นเงินบริสุทธิ์ จนสามารถตีเป็นเส้นเล็ก ๆ ได้ดั่งเส้นไหม...”^๓

^๒ กองเครื่องราชอิสริยยศ กรมธนารักษ์. สารัตถะแห่งเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยาม. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. หน้า ๑๖๕

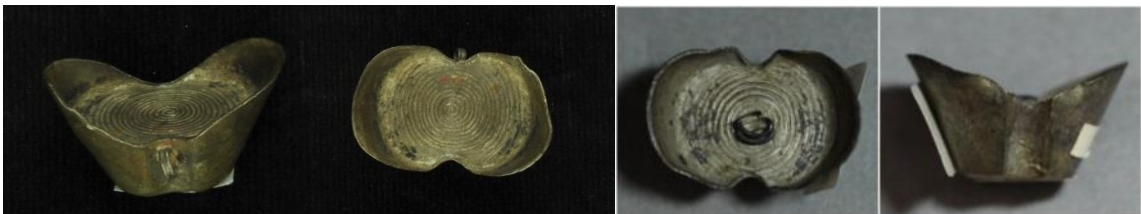
^๓ เฉลิม ยงบุญเกิด. กระจ่างปณิไทย. พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พล.อ.บริบูรณ์ จุละจาริตต์ พ.ศ. ๒๕๐๙. หน้า ๓๔

“...เงินมุ่นั้น ตามสำเนียงจีนกลาง อ่านออกเสียงเป็น **เหวิน อิ้น** หมายถึงเงินแท่งบริสุทธิ์ คำ **เหวิน** อาจแปลว่าลวดลายได้ด้วย ส่วนคำ **ไซซี** อ่านอย่างจีนกลางได้ว่า **ซี ซีอ** แปลว่า เส้นใยละเอียด ความโดยนัยหมายถึงเงินบริสุทธิ์มาก...”^๔

เงินไซซีทำโดยการหล่อจากแม่พิมพ์ให้มีรูปร่างตามต้องการ และขณะที่โลหะทองคำหรือเงินยังแข็งตัวไม่เต็มที่จะตีตราอักษรจีนตอกประทับทั้งด้านหน้าและด้านหลังเพื่อบอกชื่อเมืองที่ผลิต ชื่อผู้ออกเงิน และข้อความอื่น ๆ เงินไซซีไม่มีราคาหน้าเหรียญเพราะเป็นแท่งเงินที่กำหนดค่าโดยน้ำหนักและเนื้อเงิน โดยใช้มาตรฐานตำลึงเงิน (๒.๕๐ บาท หรือสิบสลึงเท่ากับหนึ่งตำลึงเงิน)^๕ น้ำหนักและเนื้อเงินของเงินไซซีอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับแหล่งที่ทำ จึงไม่จำเป็นที่เงินไซซีจะต้องทำจากเนื้อเงินบริสุทธิ์เสมอไป เงินไซซีที่พบมากที่สุด คือ เงินไซซีรองเท้า (Shoe money) ซึ่งมีลักษณะคล้ายรองเท้าของสตรีจีนที่นิยมสวมใส่ในสมัยโบราณ นอกจากนี้ก็มีเงินไซซีอานม้า (Saddle money) เงินไซซีเรือสำเภา (Boat money) บ้างก็ทำเป็นรูปร่างตามจินตนาการต่าง ๆ ของผู้ทำเงิน เช่น รูปปลา รูปผีเสื้อ รูปใบไม้ เป็นต้น เมื่อต้องการใช้เงินปลีกย่อยก็จะตัดเงินไซซีออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามน้ำหนักที่ต้องการ^๖

ภาพที่ ๓ - ๕ เงินไซซีเรือสำเภา

ภาพที่ ๖ - ๙ เงินไซซีขนาดเล็ก

^๔ ล้อม เฟิงแก้ว. **บำหาเบี่ย**. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๓. หน้า

^๕ กรมธนารักษ์. **วิวัฒนาการเงินตราไทย**. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ จำกัด, ๒๕๔๕. หน้า ๒๘

^๖ กองเครื่องราชอิสริยยศ กรมธนารักษ์. **สารัตถะแห่งเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยาม**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. หน้า ๑๖๕

ภาพที่ ๑๐ - ๑๓ เงินไซซีแบบอื่น ๆ ที่พบในประเทศไทย

เงินไซซีในประเทศจีน

การใช้เงินไซซีในประเทศจีนไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด สันนิษฐานว่า มีใช้มาตั้งแต่ ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) มีเงินไซซีที่ทำด้วยโลหะเงิน และโลหะทองคำสำหรับใช้ในการค้าขายรายใหญ่ ๆ ซึ่งเงินไซซีทองคำจะใช้เป็นบำเหน็จความชอบในราชการด้วย ส่วนการซื้อขายรายย่อยในชีวิตประจำวันจะใช้เงินเหรียญที่ชาวตะวันตกเรียกว่า cash coin ซึ่งส่วนใหญ่ทำด้วยทองเหลืองและทองแดง ลักษณะเป็นเหรียญกลมแบนมีรูตรงกลางสำหรับห้อยกับเชือกเป็นพวงเพื่อสะดวกในการพกพา^๗

ในสมัยราชวงศ์มองโกล (Mongol Dynasty) ประมาณ พ.ศ. ๑๘๒๓ - ๑๙๑๑ เงินไซซีและธนบัตรกลายเป็นเงินตราที่สำคัญที่สุดในประเทศจีนในขณะที่เงินเหรียญนั้นไม่เป็นที่นิยมใช้นักสำหรับชาวตะวันตก เช่น Macopolo ซึ่งได้เดินทางไปประเทศจีนในช่วงนั้นได้บันทึกเรื่องราวการใช้เงินธนบัตรและเงินไซซีโดยมีได้กล่าวถึงเงิน cash coin เลย ต่อมาในปลายราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty) เรื่อยมาจนถึงต้นราชวงศ์ชิง (Qin Dynasty) ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เมื่อการค้าขายกับต่างชาติขยายตัวและเจริญมากขึ้น โดยเฉพาะการค้าขายใหม่กับประเทศญี่ปุ่นและประเทศในทวีปอเมริกาและทวีปยุโรปทำให้มีการนำเข้าโลหะเงินเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจีนอนุญาตให้ชาวต่างชาตินำโลหะเงินมาจ่ายเป็นค่าภาษีแทนเงินตรา^๘ เนื่องจากเงินเหรียญไม่เพียงพอ และรัฐบาลอนุญาตให้พ่อค้าและธนาคารในแต่ละท้องถิ่นเป็นผู้ผลิตเงินไซซีและธนบัตรของตนเองในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ กัน เงินไซซีที่ออกโดยพ่อค้าและธนาคารส่วนใหญ่จะทำด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์และประทับตราชื่อพ่อค้าและธนาคารที่ออกเงิน สถานที่ผลิตเงิน วันเดือนปี น้ำหนัก และเนื้อเงินรวมทั้งอาจมีข้อความอื่น ๆ เช่น “โชคดี” และ “อายุยืน” เป็นต้น ประชาชนจะนิยมใช้ธนบัตรและเงินไซซีที่ออกโดยพ่อค้าและธนาคารที่ตนเชื่อถือมากกว่าเงินเหรียญที่ออกโดยรัฐบาล โดยพ่อค้าและธนาคารจะเป็นผู้ทดสอบน้ำหนัก และความบริสุทธิ์ของเนื้อเงินของเงินไซซีให้ได้มาตรฐานตามที่ตนกำหนดไว้ เงินไซซีใช้ในการแลกเปลี่ยน

^๗ กองเครื่องราชอิสริยยศ กรมธนารักษ์. สารัตถะแห่งเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยาม. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. หน้า ๑๖๓

^๘ Catherine Eagleton and Jonathan Williams and company, MONEY A HISTORY. Third edition: C&C Offset Printing Co.Ltd , 2011. หน้า ๑๔๕

สินค้าที่มีมูลค่าสูง และจ่ายเป็นค่าภาษี^๙ หลังจากเกิดกบฏไท่ผิง (Taiping rebellion) ขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๐๔ ชาวตะวันตกเพิ่มความสนใจที่จะทำการค้ากับชาวจีนมากขึ้นถึงขนาดผลิตเหรียญดอลลาร์เงินสำหรับใช้ในการค้าขายกับประเทศจีนและบีบบังคับให้รัฐบาลจีนผลิตเหรียญกษาปณ์แบบมาตรฐานตะวันตกออกใช้และเนื่องจากรัฐบาลกลางของประเทศจีนในขณะนั้นขาดเสถียรภาพทำให้มีผลต่าง ๆ ในประเทศจีนต่างก็ตั้งโรงกษาปณ์และผลิตเหรียญดอลลาร์และเงินเซนต์ขึ้นใช้เองโดยมีขนาดและมาตรฐานของเหรียญแตกต่างกันไป ในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษที่ ๒๐ ประเทศจีนมีเงินตราหลักที่ใช้ในประเทศอยู่ ๓ ชนิด ได้แก่ เหรียญกษาปณ์แบบตะวันตก ธนบัตรและเงินไซซีที่ออกโดยพ่อค้าและธนาคาร และเงินเหรียญ cash coin เงินเหรียญดั้งเดิมที่ใช้ติดต่อกันมาช้านาน เงินไซซีและธนบัตรที่ออกโดยพ่อค้าเริ่มเสื่อมความนิยมลงเมื่อประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐใน พ.ศ. ๒๔๕๗ และได้ออกเหรียญดอลลาร์จีนหรือที่เรียกว่าเงินหยวน (yuan) ออกใช้ ซึ่งได้รับการยอมรับจากประชาชนเป็นอย่างดี ในพ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐบาลจีนได้ประกาศเลิกใช้ไซซีไปในที่สุด^{๑๐}

ภาพที่ ๑๔ - ๑๗ เงินไซซีแบบต่าง ๆ ที่พบในประเทศจีน
ที่มา: หนังสือ MONEY A HISTORY

เงินไซซีในอาณาจักรล้านนา

อาณาจักรล้านนามีการติดต่อกับชาวจีนโดยเฉพาะกับกลุ่มชนทางภาคเหนือของไทยมานานแล้วอย่างน้อย ๕๐๐ ปี ก่อนการสถาปนานครเชียงใหม่และมีการติดต่อกับชาวจีนเรื่อยมา มีรายงานว่าพบเงินไซซีอยู่บ้างในล้านนาและล้านช้างด้วย เงินตราชนิดนี้ใช้โดยการเทียบค่าเป็นตำลึงเงิน^{๑๑} การพบเงินตราของจีนสะท้อนให้เห็นการติดต่อกับประเทศจีนโดยเฉพาะในพื้นที่จีนตอนใต้ (ยูนนาน - สิบสองปันนา) ที่ใช้เส้นทาง

^๙ Catherine Egleton and Jonathan Williams and company, MONEY A HISTORY. Third edition: C&C Offset Printing Co.Ltd , 2011. หน้า ๑๔๕

^{๑๐} กองเครื่องราชอิสริยยศ กรมธนารักษ์. สารัตถะแห่งเครื่องราชอิสริยยศ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยาม. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙. หน้า ๑๖๔

^{๑๑} วิภาดา อ่อนวิมล. เงินตราในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสยาม. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม, ๒๕๖๒. หน้า ๖๑

การติดต่อค้าขายในแผ่นดินตอนใน โดยรูปแบบการค้ากองคาราวานใช้วัวต่าง หรือม้าต่างเป็นสำคัญ เนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศในเขตภูมิภาคนี้เป็นเทือกเขาสลับที่ราบทำให้การเดินทางด้วยรูปแบบนี้ ทำได้สะดวกกว่ารูปแบบอื่น

เงินไซซีเป็นเงินร่วมสมัยจึงมีปะปนกันทั้งเงินสมัยโบราณ และเงินไซซีที่สร้างขึ้นในยุครัตนโกสินทร์ เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างมากนัก อย่างไรก็ตามเงินไซซีหาได้ยากมาก เนื่องจากเงินไซซีมีความบริสุทธิ์ของเนื้อเงินสูงชาวล้านนาจึงนิยมนำเงินไซซีมาหลอมใหม่เป็นเงินเจียงซึ่งเป็นเงินท้องถิ่นของอาณาจักรล้านนาตลอดจนถูกนำมาทำเป็นเครื่องประดับ เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ชันเงิน เขียนหมากเงิน เข็มขัดเงิน ด้วยเหตุนี้เงินไซซีจึงค่อย ๆ หายไปจากระบบเงินตราของอาณาจักรล้านนา

เอกสารอ้างอิง

กรมธนารักษ์. **วิวัฒนาการเงินตราไทย**. กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, ๒๕๔๕.

กองเครื่องราชอิสริยยศ กรมธนารักษ์. **สารัตถะแห่งเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเงินตราสยาม**.

กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๙.

เฉลิม ยงบุญเกิด. **กระษาปณ์ไทย**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พล.อ.บริบูรณ์ จุละจาริตต์

พ.ศ. ๒๕๐๙.

นวรรตน์ เลชะกุล. **เงินตราล้านนา**. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๕๕.

ภาสกร วงศ์ดาวัน. **ประวัติศาสตร์ไทย จากคนไทยทั้งแผ่นดิน ถึงยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕**.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ยิปซีกรุ๊ป, ๒๕๕๖.

ล้อม เฟ็งแก้ว. **บ้าหาเบี้ย**. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๓.

วิภาดา อ่อนวิมล. **เงินตราในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสยาม**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร

นครปฐม, ๒๕๖๒.

Catherine Eagleton and Jonathan Williams and company, **MONEY A HISTORY**. Third edition:

C&C Offset Printing Co.Ltd , 2011.

